

УДК 001.814:94(477) «1861/1912»

О.В. Онопрієнко

«ЧЕРНІГІВСЬКІ ЕПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ГЛУХІВЩИНИ

У статті йдеться про видання «Черниговские епархиальные известия» (1861–1912) як джерело вивчення регіональної історії взагалі та церковно-релігійного життя Глухівщини зокрема.

Ключові слова: видання «Черниговские епархиальные известия», Глухівщина, єпархія.

Вивчення історико-документальної літератури допомагає відтворити специфіку соціально-економічного, духовного, культурного розвитку краю певної історичної епохи. До таких джерел відносяться церковні періодичні видання кінця XIX – початку XX ст., зокрема «Черниговские епархиальные известия». Ці документальні джерела забезпечують реалізацію принципів об'єктивності у вивченні різних аспектів регіональної історії.

Дані про діяльність, структуру та бібліографію часопису «Черниговские епархиальные известия» наведені у статті Г. Андрєєва і А. Троїцького (1995).

Церковну періодичну пресу Чернігівської єпархії початку XX ст. розглядав і М. Блакитний, звернувши увагу на специфіку часопису «Вера и жизнь» (1912–1917) та газети «Черниговский церковно-общественный вестник» (1914–1917), а також на матеріали часопису «Черниговские епархиальные известия» (1861–1911), характеризуючи сторінки історії Сумщини загалом [1, с. 213].

У статті автор має на меті проаналізувати видання «Чернігівські єпархіяльні відомості», що знаходяться у фондах бібліотеки Глухівського міського краєзнавчого музею, особливо ті матеріали, що стосуються історії Глухівщини.

Фонди бібліотеки нараховують 33 екземпляри Відомостей. Вони охоплюють події середини XIX і початку XX ст. (з 1861 по 1912 рр.) за виключенням декількох років. За 1861, 1875, 1887, 1889, 1890, 1891, 1893 роки збереглися як офіційна, так і неофіційна частини «Черниговских епархиальных известий», а за інші роки тільки одна із них.

Офіційна частина містить наступну інформацію: укази і розпорядження Святійшого Синоду (як загальні, так і ті, що відносяться до даної єпархії); розпорядження єпархіяльного керівництва, що стосуються всієї єпархії або її різних частин; кадрові питання; відомості про відкриття нових духовних установ; оголошення подяк; звіти єпархіяльного управління; відомості про основні події, які відбувались в єпархії, включаючи стан церковно-парафіяльних шкіл та училищ; відомості про бібліотеки при церквах; пожертви на будівництво нових храмів та їх освячення.

Неофіційна частина включає в себе найкращі статті духовно-літературного змісту, розповіді з історії церкви, короткі витяги з творів отців церкви і духовних письменників, найкращі з повчань та бесід, проведених в різних місцях єпархії, а також ювілейні привітання та некрологи, опис історичного минулого єпархії, стан церков, святих ікон, хресних ходів, замітки, які стосуються на-

вчально-виховного процесу в церковно-парафіяльних школах, училищах, духовних семінаріях.

Відомості розповідають про історію сіл, в тому числі і Глухівського повіту, будівництво церков, основні історичні події, які відбувались у краї, про видатних особистостей православної церкви як нашого краю, так і України. Наприклад, наводиться такий факт, що поселення Глухівського повіту Глухів, Хорошеє (Некрасове), Сліпород, Береза, Ярославець, Полошки, Воргол, Волокитино, Кочерги, Тулиголово, Холопки, Баничі, Ховзовка, Воронеж, Клин (Ямпіль), Орловка, Локотки, Уланово, Княжичі, Пустогород, Єсмань дотатарські, всі інші – XV–XVI ст. [2, с. 827]. За 1866 р. у Відомостях подаються дані про кількість прихожан церков повіту за 1770, 1790, 1810, 1830, 1850, 1860 роки [3, с. 825]. Якщо говорити про статистичні дані, то Відомості за 1897 р. містять інформацію про кількість приходів єпархії, яких налічувалось 1006, із них 93 мали більше 2000 душ населення чоловічої статі, 643 – від 700 до 2000 душ чоловічої статі, 270 – 700 душ чоловічої статі. По Глухівському повіту приходи розподілялися наступним чином: з кількістю населення більше ніж 2000 – жодного, від 700 до 2000 чол. – 43, до 700 – 33 приходи [4, с. 413–415].

У виданні знаходимо інформацію про нагородження священників, кадрові та фінансові питання єпархії, наприклад, асигнування на діяльність Глухівського-Петропавлівського монастиря за 1875 рік, відкриття нових парафіяльних попечительств та повчання отців церкви, їх біографічні дані, про діяльність священнослужителів єпархії. Цікавими є повчання святителя Димитрія Ростовського «О Богоугодности и душеспасительности пожертвованной на построение и украшение святых храмов Божих» [5, с. 253–263, 280–291], біографічні дані про життєвий шлях архієпископа Чернігівського Лазаря Барановича [6, с. 563–580].

В некролозі пам'яті священника Василя Неговорова (с. Береза Глухівського повіту) мова йде не тільки про його життя і діяльність, а й подається характеристика соціально-економічного розвитку села початку XIX ст. [7, с. 237–246].

На сторінках Відомостей досить часто звертаються до питання навчально-виховного процесу, розглядаючи такі аспекти, як матеріально-технічне забезпечення шкіл, навчально-виховний процес, підготовка вчительських кадрів, статистичні дані про кількість дітей шкільного віку як охоплених навчанням, так і тих, що залишились поза школою, а також дані про навчання в цих школах дітей іншого віросповідання. Інформація про це міститься в офіційній частині Відомостей за 1884 та 1898 роки, неофіційних частинах за 1871, 1887, 1894 та 1895 роки. Наводиться список шкіл, створених до 1861 року при церквах Чернігівської єпархії, в яких навчалось 25 і більше учнів.

По Глухівському повіту в жовтні 1860 р. були відкриті школи в с. Дунаець при храмі Різва Богородиці (учнів чоловічої статі 29 чол.), в с. Кочерги при Миколаївському храмі (21 хлопчик, 7 дівчаток), в с. Полошки при Миколаївській церкві (хлопчиків – 33, дівчаток – 3), в с. Холопкове при Михайлівській церкві (хлопчиків – 34, дівчаток – 4), в

с. Зазірки при Успенській церкві (хлопчиків – 23, дівчаток – 4), в с. Дубовичі при храмі Різдва Богородиці (хлопчиків – 32, дівчаток – 6), в м. Ямпіль при Преображенській церкві (хлопчиків – 32), в с. Орловка при храмі Різдва Богородиці (хлопчиків – 36, дівчаток – 4), в с. Собичево при Покровській церкві (хлопчиків – 31), в с. Суходол при Іллінській церкві (хлопчиків – 19, дівчаток – 9), в с. Полковнича Слобода при храмі Різдва Богородиці (хлопчиків – 26, дівчаток – 5), в с. Марчихина Буда при церкві Іоанна Предтечі (хлопчиків – 34, дівчаток – 3), в с. Кучерівка при Михайлівській церкві (хлопчиків – 23, дівчаток – 6). В 1847 р. було відкрито школу в с. Волокитино при Покровській церкві (хлопчиків – 13, дівчаток – 9), в 1848 році – в с. Ярославець при Благовіщенській церкві (хлопчиків – 54, дівчаток – 11), в с. Сварково при Миколаївській церкві (хлопчиків – 40, дівчаток – 4) [8, с. 173–174]. Станом на 1897 р. по Глухівському повіту дітей шкільного віку від 7 до 17 років нараховувалося 18 045 осіб, з них хлопчиків – 9 000, дівчаток – 9 045 [9, с. 201–202].

На сторінках видання ставилося питання про взаємодію земства і церковних шкіл Глухівського повіту. Земство, вказуючи на недоліки церковно-парафіяльних шкіл, підтримувало їх матеріально. Так земська комісія по народній освіті вирішила надати грошову допомогу церковно-парафіяльним школам в розмірі 175 руб., школам грамоти – в розмірі 50 руб. на рік кожній при виконанні певних умов [10, с. 701–702], про що свідчить інформація голови Глухівського відділення єпархіальної учительської ради священника К. Розантовського: «И мы имеем истинное утешение сказать, что семя упало на добрую почву. Этою доброю почвою, не говоря об общем составе гласных, явились в особенности некоторые члены земского собрания гуманные, просвещенные, идущие не только за веком во всем хорошем, но и навстречу веку. К ним принадлежит: господин председатель уездной земской управы и гласный (он же земский начальник и член нашего Отделения) А.Г. Трофименко... В числе гласных собрания находился местный землевладелец, камергер Двора Его Величества Василий Аркадиевич Кочубей. Человек глубоко религиозный и высоконравственный. Он пожелал поближе ознакомиться с церковно-школьным вопросом. Ознакомившись до известной степени с церковно-школьной деятельностью, В.А. Кочубей выступил в земском собрании с рядом речей сердечных, доказательных в пользу церковных школ [11, с. 698–700].

Цінність матеріалів, опублікованих у Відомостях, полягає у тому, що вони мають докладні дані про церковно-релігійні, демографічні, соціально-економічні, культурно-освітні аспекти життя на території окремих регіонів Чернігівської єпархії. З них складається цілісна картина суспільних відносин на рубежі XIX – XX ст. в Україні.

ПОСИЛАННЯ

1. Блакитний М.М. Церковна періодика Чернігівської єпархії на початку XX ст. (1912–1917) // Сіверщина в історії України: збірник наукових праць. Випуск 7. – Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK, 2014. – С.213–218.

2. Черниговские епархиальные известия. – 1866. – Часть неофициальная. – Типография Чернігівського Іллінського монасти-

ря, 1866. – С. 827.

3. Черниговские епархиальные известия. – 1866. – Часть неофициальная. – Типография Чернігівського Іллінського монастиря, 1866. – С. 825.

4. Черниговские епархиальные известия. – 1866. – Часть неофициальная. – Типография Чернігівського Іллінського монастиря, 1866. – С. 413–415.

5. Черниговские епархиальные известия. – 1893. – Часть неофициальная. – Чернігів, Губернська типографія, 1893. – С. 253–263, 280–291.

6. Черниговские епархиальные известия. – 1893. – Часть неофициальная. – Чернігів, Губернська типографія, 1893. – С. 563–580.

7. Черниговские епархиальные известия. – 1861. – Часть официальная. – Чернігів, Губернська типографія, 1861. – С. 237–246.

8. Черниговские епархиальные известия. – 1861. – Часть официальная. – Чернігів, Губернська типографія, 1861. – С. 173–174.

9. Черниговские епархиальные известия. – 1887. – Часть официальная. – Чернігів, Губернська типографія, 1887. – С. 201–202.

10. Черниговские епархиальные известия. – 1895. – Часть неофициальная. – Чернігів, Губернська типографія, 1895. – С. 701–702.

11. Черниговские епархиальные известия. – 1895. – Часть неофициальная. – Чернігів, Губернська типографія, 1895. – С. 698–700.

Онопrienko E.V. «Черниговские епархиальные известия» как источник изучения истории Глуховщины

В статье анализируется издание «Черниговские епархиальные известия» (1861–1912) как источник изучения региональной истории вообще и церковно-религиозной жизни Глуховщины в частности.

Ключевые слова: издание «Черниговские епархиальные известия», Глуховщина, епархия.

Onoprienko O.V. «Chernihiv Eparchial News» as a source of studying the history of Hlukhiv

In the article the publication «Chernihiv Eparchial News» (1861–1912) is analyzed as a source of studying of regional history in general and church and religious life in the vicinity of Hlukhiv.

Key words: publication «Chernihiv Eparchial News», Hlukhiv, diocese.

17.03.2017 р.

j

УДК 37(09):(477.51) «1850/1950»

Д.В. Пуга

НАРИС З ІСТОРІЇ МАЛОВІДОМОГО ПАНСІОНУ ПРИ ЧЕРНІГІВСЬКІЙ КЛАСИЧНІЙ ЧОЛОВІЧІЙ ГІМНАЗІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПЕРША ПОЛОВИНА XX СТ.)

У статті йдеться про історію будівництва та про роки діяльності благородного пансіону у XIX–XX ст. при Чернігівській класичній чоловічій гімназії.

Ключові слова: благородний пансіон, класична чоловіча гімназія, навчальний процес.

Питання будівництва у другій половині XIX ст. та діяльності пансіону при Чернігівській чоловічій класичній Олександрійській гімназії на сьогоднішній час – доволі невідоме питання.

Чернігівська класична чоловіча гімназія займала два будинки. В одному з них розміщувались навчальні класи (зараз це будівля Чернігівського обласного історичного музею ім. В. Тарновського), в іншому розташовувався пансіон для приїжджих учнів.

Пансіони створювали в дореволюційній Росії при навчальних закладах. Фактично це були гуртожитки з пов-